

**ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ У РОЗВИТКУ НА ОСВІТУ –
ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ
ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОНСУЛЬТАЦІЇ**

В статті розглядаються права дітей з особливими потребами в розвитку

Ключові слова: *права дитини, діти-інваліди, закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»*

Забезпечення прав дитини - це глобальна проблема сучасності, у розв'язанні якого має бути зацікавлене все людство. І це пояснюється, перш за все, визначальною роллю молодого покоління у гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його розвитку.

Дитина, як і кожна людська істота від народження, має бути забезпечена особливими правами, особливим захистом, які мають часовий вимір і спеціальне призначення. Вона також повинна мати ще й додаткові, особливі права. Це, насамперед, обумовлено її фізичною, розумовою, моральною та духовною незрілістю. І для того щоб дитина стала зрілою людиною у всіх відношеннях, їй необхідно мати певні спеціальні, додаткові можливості. Отже, права дитини - це певні спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18-ти років для існування і досягнення зрілості.

Розвиток дитини забезпечується здійсненням її права на освіту. Це право проголошено у Загальній декларації прав людини, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, в Конвенції про права дитини.

Законодавство нашої країни в галузі освіти і захисту прав дітей, передбачає принцип рівних можливостей у здобутті освіти для дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, адже вони користуються такими ж правами, як і їх однолітки, що не мають вад у фізичному та психічному розвитку. Для дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку освіта є найважливішим засобом їхнього вдосконалення, реабілітації,

формою соціального захисту, єдиним, реальним шансом подальшого самостійного і незалежного від навколишніх людей та обставин життя.

Саме тому одним із пріоритетних завдань діяльності Кам'янець-Подільської міської психолого-медико-педагогічної консультації (надалі ПМПК) є забезпечення прав дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, на освіту, їх захисту від жорстокості, байдужості, зневажливого ставлення оточуючих, браку спеціальних умов, не належного рівня професійної етики фахівців педагогічних закладів, і, врешті, розуміння проблем дитини в сім'ї.

На обліку в міській психолого-медико-педагогічній консультації перебуває 3260 дітей з вадами у психофізичному розвитку. В даний час в місті для навчання дітей із обмеженими можливостями здоров'я існує диференційована мережа дошкільних навчальних закладів компенсуючого і комбінованого типу та спеціальних освітніх навчальних закладів. Зокрема, 257 дітей у цьому навчальному році відвідує спецгрупи в дошкільних навчальних закладах, 546 дітей навчається в спецшколах-інтернатах, 27 дітей в загальноосвітніх навчальних закладах на умовах стихійної інклюзії, а 63 дитини здобувають освіту за індивідуальними планами в домашніх умовах. Такі діти отримують необхідний догляд у своїх родинях. Проте, перебуваючи вдома, вони не мають можливості вести повноцінне життя, не спілкуються зі своїми ровесниками.

Крім банку даних про дітей з особливими потребами, які проживають у місті, в міській ПМПК окремо ведеться банк даних дітей-інвалідів, а також банк даних дітей, що потребують корекції у психофізичному розвитку, дітей з хронічними соматичними хворобами, дітей-інвалідів, які навчаються за індивідуальними навчальними планами в умовах сім'ї.

Як показав аналіз банку даних індивідуального навчання дітей, в школах міста, 63 дитини (15 з них діти-інваліди) навчаються за індивідуальними навчальними планами. З них:

- **16 дітей** з ДЦП та інші порушення опорно-рухового апарату (за програмою загальноосвітньої школи з урахуванням спеціальної програми відповідно, до ГФВ та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **4 дитина** із затримкою психічного розвитку, в тому числі і з недорозвитком мовленнєвої функції (за програмою інтенсивної педагогічної корекції та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);

- **6 дітей** з епілепсією (за програмою загальноосвітньої школи або за відповідною спеціальною програмою та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **2 дітей** з вадами зору (за програмою загальноосвітньої школи і програмою для дітей з вадами зору та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **4 дитини** з неврологічними хворобами (за програмою загальноосвітньої школи або за відповідною спеціальною програмою та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **1 дитина** з легкою розумовою відсталістю (за програмою допоміжної школи та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **1 дитина** з аутизмом (за програмою загальноосвітньої школи та навчальним планом з урахуванням корекційних занять);
- **24 дитини** з соматичними хронічними хворобами (за програмою загальноосвітньої школи та індивідуальними навчальними планами).

Індивідуальне навчання дітей з особливими потребами відбувається в чотирнадцяти школах. На його проведення використовується 610 академічних годин. Найкраще таке навчання організовано в ЗОНІ №2, СЗОШ № 5, ЗОНІ № 7, ЗОНІ № 10, 12. Для педагогів цих шкіл консультантами ПМПК були проведені практичні консультації, показові корекційні заняття. Для всіх педагогів, які працюють з дітьми що потребують корекції психофізичного розвитку, організовано курси підвищення кваліфікації. Практичним психологам, котрі мають години корекційно-розвиткових занять консультантом-психологом, кандидатом психологічних наук Матвеевою М. П. підготовлено методичні рекомендації щодо розроблення планів та програм корекційно-розвиткових занять з урахуванням різних нозологій. Консультантом-дефектологом, доктором педагогічних наук, Мироною С. П. підготовлено Довідник вчителя індивідуального навчання дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку. При міській консультації організована творча група вчителів-логопедів, яка працює над удосконаленням роботи з дітьми, що мають тяжкі порушення мовлення і навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах.

Важливою умовою реалізації права дітей з особливими потребами щодо успішної корекції психофізичного розвитку, навчання й виховання, є своєчасне діагностування та надання їм ранньої корекційної допомоги, бо з часом у них минає важливий період надчутливої дитячої психіки до коригуючого впливу.

Розуміючи важливість максимально раннього виявлення і діагностики порушень розвитку та особливих освітніх потреб дітей в міській ПМПК значна робота проводиться щодо виявлення і надання корекційної, консультативної допомоги дітям раннього і дошкільного віку та їхнім батькам. З 2007 року при ПМПК працює методичне об'єднання вчителів-дефектологів дошкільних навчальних закладів, на засіданнях якого розглядались питання: «Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку», «Сучасні підходи до організації роботи з дітьми, що потребують корекції у психофізичному розвитку», «Організаційні аспекти роботи груп (класів) спеціального призначення для дітей з вадами зору та програмує забезпечення навчально-корекційної роботи в них», «Підбір діагностичних і розвивальних методик для дітей з вадами інтелекту».

У спеціальних групах дошкільних навчальних закладів №№ 3, 8, 9, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 30 проводяться заняття з предметно-практичного навчання, лікувальної фізкультури, логопедії, соціально-побутової та просторової орієнтації, розвитку слухового, зорового, дотикового сприймання та комунікативної діяльності, формування вимови і мовлення з метою корекції порушень. Навчально-виховний процес у згаданих закладах здійснюється за окремими програмами і методиками, які використовуються також для роботи з дітьми в умовах сім'ї:

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» дітям, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, забезпечується право на відвідування комунальних дошкільних навчальних закладів з гнучким режимом роботи, безкоштовне утримання, забезпечення засобами пересування, орієнтації, сприйняття інформації та іншими засобами індивідуальної корекції.

Законом України «Про освіту» дітям-інвалідам гарантується не лише право на навчання, а й вибір його форм та освітніх програм. Можливості такого вибору обмежені станом здоров'я дітей, їхнього фізичного і розумового розвитку, а інколи несприятливими соціальними умовами і бідністю сім'ї, нестачею інформації. Ще не в повній мірі забезпечується можливість творчого розвитку дітей-інвалідів, дітей з вадами фізичного та (або) розумового розвитку шляхом залучення їх до позашкільних навчальних закладів, організації гурткової роботи фахівцями цих закладів. Психолого-медико-педагогічною консультацією в позашкільні заклади передано списки дітей, які перебувають на індивідуальному навчанні. Спільно з міським науково-методичним центром

планується проведення наради-семінару з питання «Адаптація дітей з особливими потребами до соціального середовища».

Під час проходження обстеження на діагностичному засіданні для кожної дитини враховуються її індивідуальні медичні та психолого-педагогічні показники здоров'я та розвитку. Учням, яким рекомендується індивідуальна форма навчання, пропонується скорочена кількість навчальних годин на тиждень. Об'єм навчального навантаження визначається їхнім станом здоров'я, при цьому не може бути менше 5 годин на тиждень в і -4 класах, 8 годин на тиждень в 5-9 класах, 10 годин на тиждень в 10-класах. Крім вказаної кількості годин, за потребою, рекомендується додаткова кількість годин для проведення корекційно-розвиткових занять. Навчальний план та розклад занять обов'язково погоджуються з батьками кожного учня. У навчальний план входять лише основні предмети, такі як математика, українська мова, іноземна мова, історія, фізика, біологія.

Консультанти міської ПМПК спільно з педагогами розробляють спеціальні програми для розвитку порушених функцій осіб з особливими потребами, а в окремих випадках модифікують загальноосвітні або спеціальні програми. Для дітей з особливими потребами, що мають дуже великі або комплексні вади, готують індивідуальні програми. Спеціальну педагогічну, психологічну та соціальну допомогу надають у разі необхідності й батькам.

Психолого-педагогічний супровід тих дітей, що знаходяться на індивідуальному навчанні, у всіх загальноосвітніх установах здійснюють консультанти міської ПМПК, шкільні практичні психологи. У їхніх планах передбачена діагностична і розвиваткова робота з дітьми, консультативна і просвітницька робота з педагогами і батьками. Проводиться консультування і обстеження тих учнів, що навчаються вдома. Робота з батьками дітей, що знаходяться на індивідуальному навчанні, здійснюється через освіту на батьківських зборах, проблемних круглих столах, індивідуальних консультаціях, тренінгах.

Частково дітей, що навчаються індивідуально, супроводжує вчитель-логопед. Складаються мовні карти, розклад занять, план корекційно-розвиткової роботи з учнями. Залежно від мовного дефекту використовуються програми щодо усунення фонетико-фонематичного порушення, загального недорозвинення мовлення, порушень письмової мови.

Діти-інваліди, діти, що мають вади у психофізичному розвитку, діти з хронічними соматичними хворобами, що

навчаються дома за станом здоров'я, позбавлені можливості здобуття якісної освіти. Змінити ситуацію і розширити доступ дітей-інвалідів до отримання необхідного обсягу знань дозволить використання сучасних комп'ютерних технологій.

В даний час дистанційна освіта стає реальною можливістю навчатися в індивідуальному режимі незалежно від місця і часу, здобувати освіту за індивідуальним навчальним планом, і покликана реалізувати права людини на безперервну освіту та отримання інформації. Найбільше в цьому мають потребу діти, що погребують корекції психофізичного розвитку, діти з хронічними соматичними захворюваннями та діти-інваліди, які за станом здоров'я не відвідують навчальний заклад. Сучасні дистанційні методики дозволяють не тільки забезпечувати дитину якісною освітою, розвивати її внутрішній духовний світ, але й за допомогою мережі Інтернет дають можливість спілкування з однолітками, що є необхідною умовою для нормальної реабілітації і адаптації в суспільстві.

Розуміючи значення дистанційної освіти для дітей з психофізичними вадами, міською ПМПК розроблено Проект «Дистанційна освіта дітей з особливими потребами у розвитку». Найближчим часом начальником управління освіти і науки Тюриним В. П. цей Проект буде представлений на розгляд сесії міської ради.

Якщо в банку даних 2006 року була лише одна дитина хвора на аутизм, то в 2008 році їх уже 15. Аутизм- це рідкісне захворювання. На якомусь етапі дитина перестає розвиватися й повністю занурюється в себе. Складніше за все для аутистів спілкуватися з людьми. Але, як вважають фахівці, у 60% випадків після корекційного навчання діти повертаються до загальноосвітніх шкіл, а в 30%- до допоміжних. Як показує практика, переважна більшість досягає того рівня, який дозволяє їм жити в суспільстві й обслуговувати себе самостійно. Адже аутисти можуть боятися дверної ручки, і, в той же час, бути генієм у комп'ютерних програмах. Проте, незважаючи на цю проблему, Міністерство освіти і науки України досі не затвердило єдину програму навчання дітей-аутистів і немає Положення про створення груп (класів). Для них управління освіти і науки вишукуються можливості відкриття такої групи в дитячому садку. В ПМПК придбано спеціальну літературу про аутизм, складена картотека статей і повідомлень наукових працівників у галузі корекційної освіти. Розроблені рекомендації корекційної роботи з

такими дітьми в дошкільному закладі компенсуючого типу №3. Консультантом-психологом Матвеевою М. П. та консультантом-логопедом, кандидатом психологічних наук Гавриловою Н. С. надається практично-консультаційна допомога педагогам-спеціалістам, які працюють з дітьми-аутистами безпосередньо в дошкільному навчальному закладі.

Діти з особливими потребами є однією з найуразливіших категорій суспільства. Сім'ї, які мають таких дітей, потребують постійної уваги з боку соціальних працівників, психологів, психотерапевтів, вчителів-дефектологів.

На жаль, в забезпеченні прав дітей з особливими потребами є ще низка не використаних резервів. Особливо це стосується забезпечення можливостей дитини одержати корекційну допомогу в подоланні існуючої вади. Якщо в минулому навчальному році за сприяння міського голови Нестерука А. М. в місті було додатково відкрито в дошкільних закладах 5 груп спеціального призначення, де 72 дошкільнят отримують кваліфіковану допомогу в подоланні вад мовлення та вад зору, то в цьому навчальному році назріла проблема в наданні корекції, психолого-педагогічного супроводу дітям з затримкою психічного розвитку, як дошкільного так і шкільного віку, дітям з вадами зору, дітям з психоневрологічними хворобами та дітям хворим на аутизм.

Найближчим часом консультантами ПМПК будуть розроблені Проекти запровадження в місті інтегрованої та інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами у розвитку.

In the article are examined rights for children with the special requirements in development

Keywords: *rights for a child, children-invalids, law of Ukraine, «About a state social help invalids from little up and to the children-invalids».*

СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту»
2. Закон України «Про дошкільну освіту»
3. Закон України «Про охорону дитинства»
4. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»

5. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»
6. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. №80 »Про затвердження Порядку надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг.
8. Гонеева А. Д. и др. Основы коррекционной педагогики: Уч. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /А. Д. Гонеев, Н. И. Лифинцева, Н. В. Ялпаева; Под ред. В. А. Сластенина - М.: Академия, 1999.
9. Еременко И. Г. Олигофренопедагогика. - К. Высш. Шк., 1985.
10. Синев В. П. Коррекционно-воспитательная направленность учебно-воспитательного процесса вспомогательной школы // Введение в историю олигофренопедагогики/ Под. Ред. А. И. Капустина. - Донецк: ТОВ «Либідь», 1996 - С. 10-20.
11. Хохла О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. - К.: Пед. Думка, 2001.
12. Козьякин В. И., Шестопатова Л. Ф., Подкорытов В. С. Детские церебральные параличи. Медико-психологические проблемы. - Л., 1999. 3.
13. Постовойтов С.,- П., Радченко Л. Ф. Педагогічна корекція мовно-фізичних вад учнів молодших класів шкіл-інтернатів для дітей із наслідками поліомієліту та церебрального паралічу // Дефектологія. - 1999. - № 1. - С. 26-28. 4.
14. Худик В. А. Диагностика детского развития: Методы исследования. - К.: Освіта, 1992. - 220 с.

УДК 343. 226: 347. 637

**Опалюк О. М.,
Лісовий О.І.**

ОСОБЛИВОСТІ УМОВ ЗАПОБІГАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ В СІМ'Ї

В даній статті розглядається одна з найбільш прихованих форм насильства — жорстоке поводження з дітьми в сім'ї. Висвітлюються форми жорстокого поводження з дітьми в сім'ї. Надається аналіз вітчизняної правової бази захисту дітей від насильства.